

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

فصل اول
از این فصل
در کتاب فیزیک
ریاضی (۲) ۷۵
تجربی (۱) ۷۳

باغی نیست، درختی نیست، حیاطی نیست، حوضی نیست ...

مادربزرگی نیست تا قصه بگوید

مادربزرگها را به خانه سالمندان برده‌اند و آنتها بجای آنها قصه می‌گویند

دیگردرختی نیست تا پرنده‌ای روی آن آشیان کند ...

امواج الکترومغناطیسی

نویسنده: نوید ظریفیان
www.physics4physics.com
info@physics4physics.com
۰ ۹ ۱ ۲ ۸ ۲ ۰ ۵ ۶ ۷ ۷

بخش	موضوع	اهمیت R	T	صفحه
۱۹۱	طیف امواج الکترومغناطیس	☆☆☆☆☆	☆☆	۴۲
۱۹۲	آزمایش یانگ	☆☆☆☆☆	☆☆☆☆☆	۴۹

هر ستاره به معنی ۲۰٪ احتمال طرح در کنکور ۹۵ می‌باشد.

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیسی

دفعات مرور این بخش: ۱- (/ /) □ -۲ (/ /) □ -۳ (/ /) □ -۴ (/ /) □

www.physics4physics.com

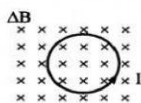
ماهیت امواج الکترومغناطیسی

موج های الکترومغناطیسی طیف گسترده ای از بسامدها را شامل می شوند. برای محدوده های مختلف این گستره، نام های متفاوتی وضع شده است. در میان این گروه از امواج، نور مرئی گوی سبقت را از بقیه ربوده است و بیش از سایرین به شهرت رسیده است! علت آن هم مشخص است؛ ما به چیزهایی که می بینیم، بیش تر توجه می کنیم! اما آیا باور می کنید که نوع دیگری از این امواج، به نام امواج فرسوخ، به مراتب از فراگیری بیش تری - در مقایسه با نور مرئی - برخوردار بوده و تمام محیط های مادی را در اشغال خود دارد. در این فصل از پرتوهای x و γ و فرابنفش هم سخن خواهیم راند؛ پرتوهای پرنرزی خانواده ی موج های الکترومغناطیسی که از نفوذپذیری زیاد آن ها در صنعت و پزشکی استفاده می شود.

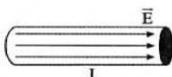
شاید در ذهن بسیاری از شما این پرسش شکل گرفته است که: «با توجه به این که حجم بسیار زیادی از مباحث این فصل به بررسی رفتار نور مرئی اختصاص دارد، چرا فصل چهارم کتاب فیزیک سال اول دبیرستان (مبحث نور - بازتاب نور) را به عنوان پیش نیاز مطالعه ی این فصل معرفی نکردیم؟» سؤال خوبی است که به ما امکان می دهد تا اطلاعاتی در مورد رفتار چند گانه ی نور را به شما مطرح کنیم. کلاً، بر رفتار نور سه نظریه حکم فرماست:

- ۱ - نظریه ی نور هندسی: بسیاری از پدیده های نوری هستند که بر اساس حرکت نور بر مسیر مستقیم تفسیر می شوند. تشکیل سایه و نیمسایه بر اساس این رفتار نور، توجیه پذیر است.
- ۲ - نظریه ی نور موجی: بعضی آثار نوری - مانند پراش و تداخل - تنها زمانی قابل درکند که نور را پدیده ای موجی بدانیم. مهم ترین آزمون که این نظریه را تأیید می کند، «آزمایش یانگ» است که توسط پزشک و فیزیک دان انگلیسی «توماس یانگ»، در سال ۱۸۰۱ میلادی به انجام رسید. بخش آخر این فصل، فرصت مناسبی برای آشنایی کامل با این آزمایش است.
- ۳ - نظریه ی نور ذره ای: گاهی، نور به صورت رگباری از ذرات انرژی جلوه می کند. آثاری را که تأیید کننده ی این رفتار نور هستند، در فصل آینده مطرح خواهیم کرد.

قبل از شروع مباحث این فصل، لازم است دو موضوع را از سال سوم یادآوری کنم.

فرض کنید از یک حلقه ی بسته، شار مغناطیسی عبور می کند. تغییر میدان مغناطیسی باعث ایجاد جریان الکتریکی در حلقه می شود (قانون فارادی).
 $\Delta B \rightarrow I$

هرگاه در یک سیم جریان ایجاد شود، حتماً در آن سیم، میدان الکتریکی در جهت جریان وجود دارد. از دو موضوع بالا نتیجه می گیریم که تغییر میدان مغناطیسی (ΔB)، منجر به تولید میدان الکتریکی (E) می شود. این موضوع نتیجه ی قانون فارادی است. ماکسول پیش بینی کرد که همان طور که $\Delta B \rightarrow E$ می شود، ممکن است $\Delta E \rightarrow B$ گردد. درستی این پیش بینی بعدها اثبات شد.

سوال) محیط پاشنده که باعث پاشیدگی نور می شود چگونه محیطی است؟

- ۱) محیطی که در آن طول موج های گوناگون نور با سرعت های مختلف منتشر می شوند.
- ۲) محیطی که در آن طول موج های گوناگون نور با یک سرعت اما با بسامدهای مختلف، منتشر می شوند.
- ۳) محیطی که هنگام ورود نور به آن بسامد تغییر می کند.
- ۴) محیطی که در آن بازتاب کلی رخ نمی دهد.

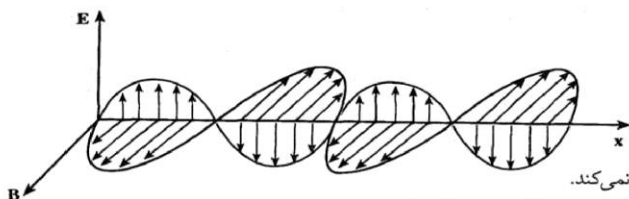
ویژگی امواج الکترومغناطیسی

- ۱) این امواج حامل انرژی هستند.
- ۲) این امواج حامل بار الکتریکی نیستند و در میدان های الکتریکی و مغناطیسی منحرف نمی شوند.
- ۳) این امواج عرضی هستند.
- ۴) سرعت این امواج در خلاء برای تمام بسامدها یکسان و برابر $C = 3 \times 10^8 \frac{m}{s}$ است. $C = \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}}$
- ۵) این امواج در اثر حرکت شتابدار بارهای الکتریکی تولید می شوند.
- ۶) این امواج از یک میدان الکتریکی و یک میدان مغناطیسی هم دوره، عمود بر هم که بر راستای پیشروی موج عمودند تشکیل شده اند.
- ۷) جز در موارد خاص، نوسان میدان های الکتریکی و مغناطیسی هم فاز هستند.
- ۸) نور مرئی جزء کوچکی از امواج الکترومغناطیس است که توسط چشم انسان قابل دیدن می باشد.

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیسی

نحوه انتشار امواج الکترومغناطیسی

موج های الکترومغناطیسی از نوع امواج عرضی محسوب می گردند؛ زیرا راستای نوسان میدان های مغناطیسی و الکتریکی بر راستای انتشار موج عمود است.

بسامد یک موج الکترومغناطیسی با رفتن از محیطی به محیط دیگر تغییر نمی کند. سرعت انتشار موج های الکترومغناطیسی هم مثل سرعت انتشار امواج مکانیکی از رابطه $v = \lambda f$ محاسبه می گردد. در کتاب فیزیک (۱) و آزمایشگاه فصل ۵ رابطه ی ضریب شکست و سرعت انتشار امواج الکترومغناطیسی نیز در هر محیط از همان رابطه محاسبه می گردد:

$$\frac{v}{c} = \frac{1}{n} \Rightarrow v = \frac{c}{n}$$

$$\frac{\lambda_2}{\lambda_1} = \frac{v_2}{v_1} = \frac{n_1}{n_2}$$

$$\frac{\lambda'}{\lambda} = \frac{1}{n} \Rightarrow \lambda' = \frac{\lambda}{n}$$

سرعت موج های الکترومغناطیسی در محیطی با ضریب شکست n پس از مقایسه با سرعت آن در خلأ از رابطه ی زیر محاسبه می گردد (سرعت موج الکترومغناطیسی در خلأ c و ضریب شکست خلأ «۱» می باشد).

درمی یابیم که اگر موج های الکترومغناطیسی از محیطی وارد محیط دیگر شوند، با ثابت ماندن بسامد، طول موج متناسب با سرعت تغییر می کند. یعنی:

طول موج، موج های الکترومغناطیسی را در محیطی با ضریب شکست n در مقایسه با طول موج همین موج در خلأ را به صورت زیر به دست آوریم (λ طول موج در خلأ و λ' طول موج در محیطی غیر از خلأ است):

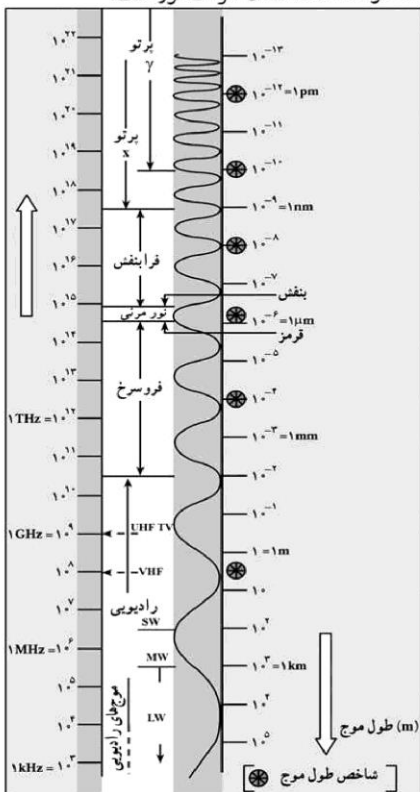
پیش از این گفتیم که نوسان های ایجاد شده داخل میدان به طور آبی منتشر نمی شوند و سرعت آن ها محدود و متناهی است. امواج الکترومغناطیسی هم که حاصل نوسان های میدان های الکتریکی و مغناطیسی هستند نیز سرعت محدودی دارند. سرعت این امواج در خلأ از رابطه ی زیر به دست می آید.

$$c = \frac{1}{\sqrt{\epsilon_0 \mu_0}}$$

$$\epsilon_0 = 8.85 \times 10^{-12} \text{ C}^2/\text{Nm}^2 \quad \mu_0 = 4\pi \times 10^{-7} \text{ T.m/A}$$

در این فرمول، ϵ_0 ، ضریب گذردهی الکتریکی در خلأ و μ_0 ، تراوایی مغناطیسی می باشد.

با جای گذاری مقادیر فوق داخل فرمول، سرعت انتشار این امواج در خلأ در حدود $3 \times 10^8 \text{ m/s}$ به دست خواهد آمد که همان سرعت نور است.

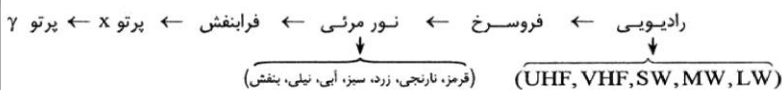

رادیویی	فروسرخ	نور مرئی	فرابنفش	پرتو X	پرتو γ
فرکانس					
طول موج					

- یک ذره ی باردار ساکن در اطراف خود، میدان الکتریکی ثابت دارد و میدان مغناطیسی ندارد.
 - یک ذره ی باردار متحرک با سرعت ثابت، در اطراف خود، میدان الکتریکی متغیر و میدان مغناطیسی ثابت دارد.
 - یک ذره ی باردار شتاب دار، در اطراف خود، میدان الکتریکی متغیر و میدان مغناطیسی متغیر دارد.
- می دانیم شرط لازم و کافی برای ایجاد یک موج الکترومغناطیسی، وجود B متغیر و E متغیر است. پس ذرات باردار شتاب دار عامل ایجاد امواج الکترومغناطیسی هستند. هنگامی که یک ذره ی باردار با سرعت متغیر حرکت می کند، بخشی از انرژی اش به صورت امواج الکترومغناطیسی تابش می شود.

گستره امواج الکترومغناطیسی

امواج الکترومغناطیسی دارای گستره ی وسیعی از طول موج های مختلف هستند. از راست به چپ، طول موج و دوره در حال کاهش و قدرت نفوذ و بسامد و انرژی در حال افزایش است.

در طیف نور مرئی، نور قرمز دارای بلندترین طول موج 700 nm و کمترین بسامد و نور بنفش دارای کوتاهترین طول موج 410 nm و بیشترین بسامد است.

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیسی

نحوه تولید، آشکارسازی و کاربرد طیف موج های الکترومغناطیسی

نام و حدود طول موج	چشمه	وسایل آشکارسازی	بعضی از ویژگی های خاص و کاربرد
پرتو گاما (γ) $10^{-12}m < \lambda < 10^{-11}m$	هسته مواد رادیواکتیو و پرتوهای کیهانی	شمارش گر گایگر-مولر و فیلم عکاسی	فوتون های با انرژی بسیار بالا و با قدرت نفوذ بسیار زیاد، خیلی خطرناک کاربرد: بافت های سرطانی را از بین می برد، برای پیداکردن ترک در فلزات، برای ضد عفونی کردن تجهیزات و وسایل
پرتو ایکس (X) $10^{-11}m < \lambda < 10^{-8}m$	لامپ پرتو X	فیلم عکاسی و صفحه فلورسان	فوتون های بسیار پر انرژی و با قدرت نفوذ زیاد، خیلی خطرناک کاربرد: استفاده در پرتونگاری، استفاده در مطالعه ساختار بلورها، معالجه بیماری های پوستی، استفاده در پرتو درمانی
فرابنفش (UV) $10^{-8}m < \lambda < 10^{-7}m$	خورشید، جسم های خیلی داغ، جرقه الکتریکی، لامپ بخار جیوه	فیلم عکاسی، فوتوسل	ویژگی ها: توسط شیشه جذب می شود، سبب بسیاری از واکنش های شیمیایی می شود، باخته های زنده را از بین می برد. کاربرد: لامپ های UV در پزشکی
نور مرئی $400nm < \lambda < 700nm$	خورشید، جسم های داغ، لیزرها	چشم، فیلم عکاسی، فوتوسل	ویژگی ها: در دیدن اجسام نقش اساسی دارد، برای رشد گیاهان و عمل فتوسنتز نقش حیاتی دارد. کاربرد: در سیستم های مخابراتی (لیزر و تارهای نوری) مورد استفاده قرار می گیرد.
فروسرخ (IR) $10^{-6}m < \lambda < 10^{-3}m$	خورشید، جسم های گرم و داغ	فیلم های مخصوص عکاسی	ویژگی: هنگامی که جذب می شود، پوست را گرم می کند. کاربرد: برای گرم کردن، برای فیلم برداری و عکاسی در مه و تاریکی، عکاسی IR توسط ماهواره ها
رادیویی (VHF) $\lambda > 10^3m$	اجاق های مایکروویو، آنتن های رادیویی و تلویزیونی	رادیو و تلویزیون	کاربرد: در آنتن های رادیو، تلویزیون، مخابرات ماهواره ای و در رادارها برای آشکارسازی هواپیما، موشک و کشتی

مثال ۱

شکل زیر، طیف موج های الکترومغناطیسی را با یک مقیاس تقریبی نشان می دهد. کدام گزینه ی زیر در مورد این پرتوها نادرست است؟

پرتوهای γ	P	امواج فرابنفش	Q	R	S
-----------	---	---------------	---	---	---

- تمامی پرتوها با فیلم عکاسی قابل آشکارسازی هستند.
- طول موج پرتوهای ناحیه ی S بزرگ تر از طول موج پرتوهای ناحیه ی P می باشند.
- پرتوهای ناحیه ی P در مطالعه ی ساختار بلورها مورد استفاده قرار می گیرند.
- پرتوهای ناحیه ی Q در سیستم های مخابراتی (لیزر و تارهای نوری) مورد استفاده قرار می گیرند.

Zarifian

مثال ۲

در یک موج الکترومغناطیسی که در جهت محور x منتشر می شود، جهت میدان های الکتریکی و مغناطیسی به ترتیب و از راست به چپ، کدام می توانند باشند؟

- (۱) z و y (۲) z و y (۳) y و y (۴) z و z

Zarifian

مثال ۳

اگر میدان مغناطیسی یک موج الکترومغناطیسی که در یک محیط در حال انتشار است، بصورت $B = B_M \sin [2\pi \times 10^2 (1.0^8 t - x)]$ باشد؛ ضریب شکست محیط چند است؟

- (۱) $\frac{4}{3}$ (۲) ۴ (۳) ۳ (۴) ۲

Zarifian

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیسی

مثال ۱۳

طول موج نور قرمز در خلاء 600 nm است. بسامد این نور چند مگاهرتز است؟ $(c = 3 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}})$

- (۱) 5×10^{14} (۲) 5×10^8
(۳) $1/8 \times 10^9$ (۴) ۱۸

Zarifian

مثال ۱۸

هنگامی که یک پرتو تک رنگ از یک محیط شفاف به محیط شفاف غلیظ تری که ضریب شکست آن نسبت به محیط نخست n است وارد می شود، طول موج و سرعت پرتو چگونه تغییر می کند؟

- (۱) طول موج و سرعت هر دو n برابر می شود.
(۲) طول موج و سرعت هر دو $\frac{1}{n}$ برابر می شود.
(۳) سرعت ثابت می ماند اما طول موج $\frac{1}{n}$ برابر می شود.
(۴) سرعت ثابت می ماند. اما طول موج n برابر می شود.

Zarifian

۵- کدام گزینه آشکار ساز نور مرئی است؟

- (۱) چشم (۲) فیلم عکاسی (۳) فوتوسل (۴) هرسه

۷- کدام دسته موج های الکترومغناطیسی بر حسب بسامد نزولی مرتب شده اند؟

- (۱) گاما، فرابنفش، رادیویی، فروسرخ (۲) فروسرخ، فرابنفش، رادیویی، گاما
(۳) گاما، فرابنفش، فروسرخ، رادیویی (۴) رادیویی، فروسرخ، فرابنفش، گاما

۸- کدام پرتو در پرتونگاری استفاده می شود؟

- (۱) رادیویی (۲) گاما (۳) ایکس (۴) نور مرئی

۹- کدام یک از بخش های طیف امواج الکترومغناطیسی بر فیلم عکاسی معمولی اثر ندارد؟

- (۱) پرتو ایکس و فروسرخ (۲) فرابنفش و رادیویی (۳) پرتو گاما و رادیویی (۴) فروسرخ و رادیویی

۱۰- یک باریکه ی الکترون و اشعه ی گاما در عبور از میدان الکتریکی به ترتیب به کدام جهت منحرف می شوند؟

- (۱) هم جهت میدان - منحرف نمی شود (۲) خلاف جهت میدان - عمود بر میدان
(۳) خلاف جهت میدان - منحرف نمی شود (۴) هم جهت میدان - عمود بر میدان

۱۱- نور آبی وقتی از هوا داخل آب می شود

- (۱) رنگ آن متمایل به سبز می شود. (۲) رنگ آن متمایل به بنفش می شود.
(۳) رنگ آن آبی باقی می ماند. (۴) بی رنگ می شود.

۱۱- کدام یک از امواج الکترومغناطیسی زیر توسط شیشه جذب می شوند؟

- (۱) γ (۲) x (۳) uv (۴) IR و uv

۱۱- محدوده طول موجی نور مرئی کدام است؟

- (۱) $400\text{ nm} - 700\text{ nm}$ (۲) $400\text{ nm} - 700\text{ nm}$ (۳) $400\text{ nm} - 700\text{ nm}$ (۴) $400\text{ nm} - 700\text{ nm}$

۱۱- ویژگی مشترک امواج الکترومغناطیسی کدام است؟

- (۱) تساوی سرعت انتشار در خلاء (۲) تساوی طول موج در خلاء
(۳) تساوی ضریب شکست در هر محیط شفاف (۴) طولی بودن امواج الکترومغناطیسی

۱۱- کدامیک از ویژگی های زیر از ویژگی های امواج الکترومغناطیسی است؟

- (۱) عرضی هستند (۲) انرژی را از محل به محل دیگر منتقل می نمایند
(۳) برای انتشار نیاز به محیط مادی ندارند (۴) هر سه مورد درست است.

۱۱- امواج الکترومغناطیسی چه نوع هستند و کدام ویژگی را دارند؟

- (۱) امواج طولی هستند حامل بارالکتریکی نیستند. (۲) امواج عرضی هستند، حامل بارالکتریکی نیستند.
(۳) امواج عرضی و حامل بارالکتریکی می باشند. (۴) امواج طولی هستند، حامل بارالکتریکی می باشند.

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیس

۱۷- طول موج نور نارنجی در هوا $6 \times 10^{-7} \text{m}$ است. بسامد این نور در آب چند هرتز است؟ (ضریب شکست آب $\frac{4}{3}$ و $v = 3 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ در هوا)

- ۱) $3/75 \times 10^{14}$ (۲) 5×10^{14} (۳) $6/6 \times 10^{14}$ (۴) 8×10^{-7}

۸۵
رشته ریاضی

۱۸- موج رادیویی با بسامد ۳۰۰ مگاهرتز در خلأ پخش می شود. طول موج آن چند متر است؟ ($c = 3 \times 10^8 \text{m/s}$)

- ۱) ۱ (۲) ۳ (۳) ۱۰۰ (۴) ۳۰۰

۸۶

۱۹- شمارشگر گایگر - مولر برای آشکارسازی کدام موج الکترومغناطیسی مناسب است؟

- ۱) اشعه ی گاما (۲) امواج فرسوخ (۳) اشعه ی فرابنفش (۴) امواج رادیویی و مخابراتی

۸۷

۲۰- شمارشگر گایگر - مولر برای آشکارسازی کدام موج الکترومغناطیسی مناسب است؟

- ۱) نور قرمز (۲) موج رادیویی (۳) اشعه ی ایکس (۴) پرتو گاما

۸۸

۲۱- موج های نور فرودی، از هوا به شیشه می تابند. بعضی از آن ها در سطح جدایی دو محیط بازتابیده و بعضی شکسته شده وارد شیشه می شوند.

کدام یک از کمیت های زیر برای موج های بازتابیده و شکسته شده یکسان است؟

- ۱) دوره (۲) امتداد (۳) شدت نور (۴) سرعت انتشار

۸۹

۲۲- شمارشگر گایگر - مولر، برای اشکارسازی کدام اشعه مناسبتر است؟

- ۱) گاما (۲) لیزر (۳) فرسوخ (۴) فرابنفش

۹۰

۲۳- طول موج امواج مربوط به رادار، در مقایسه با طول موج امواج فرسوخ و طول موج اشعه ی ایکس چگونه است؟

- ۱) از هر دو کوتاهتر است.
۲) از هر دو بلندتر است.
۳) از طول موج فرسوخ کوتاهتر و از طول موج اشعه ی ایکس بلندتر است.
۴) از طول موج فرسوخ بلندتر و از طول موج اشعه ی ایکس کوتاهتر است.

۹۱

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیس

۲۴ - تابع میدان الکتریکی یک موج الکترومغناطیسی در SI به صورت $E = E_{\max} \sin 2\pi(10^8 t - \frac{x}{3})$ است. این موج در محدوده‌ی

- ۹۲ است.
(۱) اشعه‌ی گاما (۲) فرابنفش (۳) رادیویی (۴) نورمرئی

۲۵ - در رادار، برای ردیابی هواپیماها یا کشتی‌ها از پرتوهای واقع در کدام ناحیه استفاده می‌کنند؟

- ۹۳ (۱) پرتوهای گاما (۲) پرتوهای فرابنفش (۳) امواج فرو سرخ (۴) امواج رادیویی

۲۶ - کدام اشعه برای ضد عفونی کردن وسایل و تجهیزات بیمارستانی مناسب است؟

- ۸۵ (۱) آلفا (۲) بتا (۳) گاما (۴) ایکس

۲۷ - در طیف موج‌های الکترومغناطیسی، از موج‌های رادیویی و مخابراتی تا پرتوهای گاما کدام کمیت کاهش می‌یابد؟

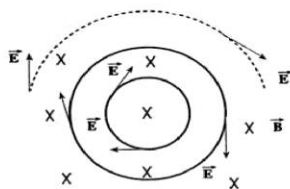
- ۸۶ (۱) بسامد (۲) کوانتوم انرژی (۳) طول موج (۴) سرعت در خلأ

۲۸ - اشعه‌ی گاما در مقایسه با امواج فرابنفش دارای طول موج و کوانتوم انرژی است.

- ۸۷ (۱) کوتاه‌تر - کم‌تر (۲) بلندتر - کم‌تر (۳) بلندتر - بیشتر (۴) کوتاه‌تر - بیشتر

۲۹ - در شکل روبه‌رو، میدان مغناطیسی درون سواست. در حالی میدان

الکتریکی القایی مطابق شکل خواهد شد که، میدان مغناطیسی،

- ۹۰ (۱) در حال کاهش باشد. (۲) ثابت و یکنواخت بماند. (۳) در حال افزایش باشد. (۴) با آهنگ ثابتی دوران کند.

۳۰ - از کدام موج‌های الکترومغناطیسی، برای ردیابی هواپیماها (رادار) استفاده می‌شود؟

- ۹۱ (۱) اشعه‌ی ایکس (۲) امواج رادیویی VHF (۳) پرتوهای فرابنفش (۴) پرتوهای فرورسرخ

استاد: نوید ظریفیان

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیسی

۳۱ - طول موج یک متر تا یک کیلومتر، مربوط به کدام محدوده ی موج های الکترومغناطیسی است؟
 ۹۲ (۱) فرسرخ (۲) فرابنفش (۳) نور مرئی (۴) رادیویی

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

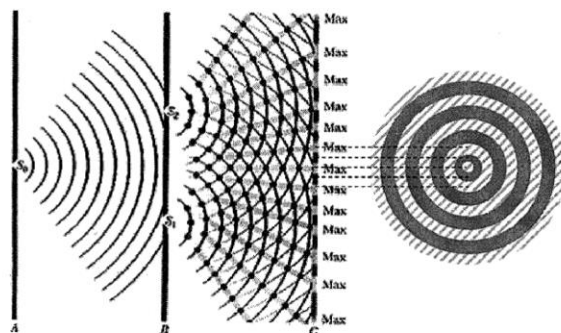
خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیسی

دفعات مرور این بخش: □-۱ (/ /) □-۲ (/ /) □-۳ (/ /) □-۴ (/ /)

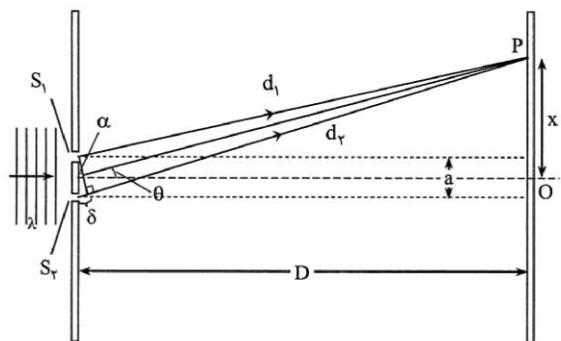
آزمایش یانگ

در این بخش تداخل امواج نوری را در دو بُعد در نظر گرفته و طرح ناشی از تداخل آن‌ها را روی پرده‌ای مورد بررسی قرار خواهیم داد. تا طول موج نوری را محاسبه کنیم و نیز ماهیت نور را تحقیق کنیم. برای پرداختن به این موضوع، آزمایش یانگ را انتخاب کرده‌ایم.

در مقابل یک چشمه نورانی تک‌رنگ یک توری شامل دو روزنه، مطابق شکل قرار می‌دهیم مشاهده می‌کنیم بر روی پرده‌ای که به طور موازی با صفحه روزنه‌ها قرار دارد، دایره‌های روشن و تاریکی به طور هم‌مرکز ایجاد شده‌اند. با شناختی که از امواج و همچنین اصل برهم‌نهی امواج داریم نتیجه می‌گیریم که در مکان‌های روشن، تداخل سازنده و در مکان‌های تاریک تداخل ویرانگر صورت گرفته است.

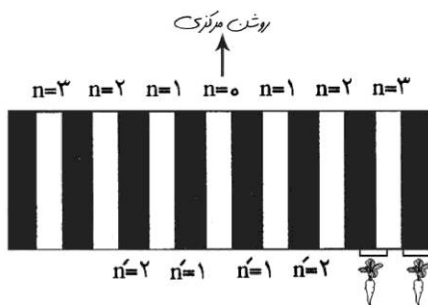
با این آزمایش دوگانه بودن ماهیت نور هویدا می‌شود. گاهی خاصیت ذره‌ای از خود نشان می‌دهد (پدیده فوتوالکتریک) و گاهی خاصیت موجی. حال که موجی بودن نور با این آزمایش محرز شد می‌توانیم همانند تداخل امواج مکانیکی در دو بعد روابط ریاضی مورد نیاز را بدست آوریم. در نقاط روشن برهم‌نهی سازنده و در نقاط تاریک برهم‌نهی ویرانگر داشته‌ایم.

در شکل d_p و d_q فواصل طی شده توسط نور از دو منبع مشابه S_1 و S_2 می‌باشد و x فاصله نقطه P از نقطه O است در نقطه O نور روشن مرکزی قرار دارد و همه فواصل را از نقطه O یعنی مرکز نوار روشن مرکزی خواهیم سنجید.

اندازه‌گیری‌های آزمایشگاهی مکرر، نشان داده‌اند اگر در نقطه P اختلاف راه دو موج مضرب زوجی از $\frac{\lambda}{2}$ باشد نقطه P نقطه روشن یا بیشینه است. ولی اگر در نقطه P اختلاف راه دو موج، مضرب فردی از $\frac{\lambda}{2}$ شود نقطه P ، نقطه تاریک یا کمینه است.

$$\Delta\phi = K \delta$$

	روشن	تاریک
اختلاف راه δ	$2n \frac{\lambda}{2}$	$(2n-1) \frac{\lambda}{2}$
اختلاف فاز $\Delta\phi$	$2n \pi$	$(2n-1) \pi$
اختلاف زمان Δt	$2n \frac{T}{2}$	$(2n-1) \frac{T}{2}$
فاصله تا نوار روشن مرکزی	$2n$	$(2n-1)$

$$\text{عرض هر نوار} = \frac{\lambda D}{2a}$$

$$\text{فاصله } n \text{ نور روشن متوالی یا تاریک متوالی} = (2n-2)$$

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیس

مثال ۳۱

چرا دو مسئله از لفظ نور تک رنگ استفاده می شود؟ چنانچه از نور سفید استفاده گردد، نوارهای تداخلی چگونه خواهند بود؟

Zarifian

مثال ۳۲

دو دانش آموز به نور زرد نگاه می کنند. یکی از آن ها نور زرد را ترکیب دو نور قرمز و سبز و دیگری آن را تک رنگ می داند. به کمک آزمایش ینگ چگونه می توان نظر درست را تشخیص داد؟

Zarifian

مثال ۳۳

در آزمایش ینگ اگر بین دو شکاف S_1 و S_2 به گونه ای اختلاف فاز π ایجاد کنیم. چه تغییری در وضعیت نوارهای ایجاد می شود؟
 (۱) پهنای نوارها کاهش می یابد.
 (۲) پهنای نوار افزایش می یابد.
 (۳) در وضعیت نوارها تغییری ایجاد نمی شود.
 (۴) جای نوارهای تاریک و روشن عوض می شود.

Zarifian

مثال ۳۴

در آزمایش ینگ هنگامی می توان از رابطه $x = \frac{n\lambda D}{a}$ ، طول موج نور بکار رفته را به دست آورد که:
 (۱) طول موج نسبت به فاصله ی پرده تا شکافها بسیار کوچک باشد.
 (۲) طول موج نسبت به فاصله ی دو شکاف از هم بسیار کوچک باشد.
 (۳) فاصله دو شکاف از هم در مقایسه با فاصله ی پرده نوارها از دو شکاف بسیار کوچک باشد.
 (۴) فاصله ی نوارهای تداخلی از نوار روشن مرکزی از فاصله دو شکاف کوچکتر باشد.

Zarifian

مثال ۳۵

در آزمایش ینگ به جای نور قرمز، نور آبی را بکار می بریم. اگر شرایط دیگر آزمایش تغییر نکند، پهنای نوارهای:
 (۱) تاریک و روشن بیشتر می شود.
 (۲) تاریک بیشتر و روشن کمتر خواهد شد.
 (۳) تاریک و روشن هر دو کمتر می شود.
 (۴) تاریک کمتر و روشن بیشتر خواهد شد.

Zarifian

مثال ۳۶

اگر در آزمایش ینگ شدت نور را دو برابر کنیم،
 (۱) فقط پهنای نوارهای روشن ۲ برابر می شود.
 (۲) فقط پهنای نوارهای تاریک ۲ برابر می شود.
 (۳) هم پهنای نوارهای روشن و هم پهنای نوارهای تاریک ۲ برابر می شود.
 (۴) نه پهنای نوارهای روشن ۲ برابر می شود، نه تاریک.

Zarifian

مثال ۳۷

آزمایش ینگ را به جای هوا در آب انجام می دهیم. برای این که پهنای نوارها همان مقادیر اولیه باشند، می توانیم:
 (۱) به جای نور زرد از سبز استفاده کنیم.
 (۲) فاصله ی پرده از دو شکاف را کم کنیم.
 (۳) فاصله ی دو شکاف را کم کنیم.
 (۴) شدت نور را زیاد کنیم.

Zarifian

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل نشش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیس

مث ۱۳۷

در آزمایش یانگ نقطه‌ی M بر روی پرده واقع است و فاصله‌ی آن از دو چشمه به ترتیب برابر ۱m و ۸۰cm است. اگر طول موج نور استفاده شده، ۶۰cm باشد، اختلاف فاز دو موجی که در یک لحظه به این نقطه می‌رسند چند رادیان است؟

- (۱) $\frac{\pi}{3}$
(۲) $\frac{2\pi}{3}$
(۳) $\frac{4\pi}{3}$
(۴) $\frac{5\pi}{3}$

Zarifian

مث ۱۳۸

در آزمایش یانگ نقطه‌ی M بر روی پرده واقع است و فاصله‌ی آن از دو چشمه به ترتیب برابر ۳m و ۱/۲m است. اگر طول موج برابر ۱۲۰cm باشد، نقطه‌ی M روی:

- (۱) دومین نوار روشن واقع است.
(۲) دومین نوار تاریک واقع است.
(۳) سومین نوار روشن واقع است.
(۴) سومین نوار تاریک واقع است.

Zarifian

مث ۱۳۹

در آزمایش تداخل امواج نورانی، اختلاف راه نقاط واقع بر چهارمین نوار تاریک تا دو منبع چند برابر اختلاف راه نقاط واقع بر سومین نوار روشن تا دو منبع است؟

- (۱) $\frac{2}{3}$
(۲) $\frac{3}{2}$
(۳) $\frac{6}{7}$
(۴) $\frac{7}{6}$

Zarifian

مث ۱۴۰

در آزمایش یانگ، اگر پهنای هر یک از نوارها ۲mm باشد، فاصله‌ی نوار روشن سوم تا نوار تاریک دوم در طرف دیگر نوار مرکزی چند میلی‌متر است؟

- (۱) ۴
(۲) ۱۰
(۳) ۱۸
(۴) ۲۰

Zarifian

مث ۱۴۱

آزمایش تداخل امواج نورانی را یک بار در آب ($n = \frac{4}{3}$) و بار دیگر در نفت ($n = \frac{5}{4}$) انجام داده‌ایم. اگر سایر شرایط در این دو آزمایش یکسان باشد، پهنای نوارها در حالت دوم چند برابر حالت اول است؟

- (۱) $\frac{16}{15}$
(۲) $\frac{15}{16}$
(۳) $\frac{5}{3}$
(۴) $\frac{3}{5}$

Zarifian

مث ۱۴۲

- آزمایش یانگ در خلأ یک‌بار با پرتو قرمز و بار دوم با پرتو سبز انجام شده و محل شکاف‌ها و پرده تغییر نکرده است، کدام درست است؟
(۱) اختلاف راه دو موج تا محل نوار روشن سوم در آزمایش با پرتوی قرمز (اولی) بیش تر است.
(۲) محل نوار روشن مرکزی تغییر می‌کند.
(۳) فاصله نوارهای روشن متوالی در آزمایش دوم بیش تر است.
(۴) پهنای نوار روشن مرکزی تغییر نمی‌کند.

Zarifian

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

خلاصه درس و مثال های آموزشی:
امواج الکترومغناطیس

مثال ۱۳۱

نوری مرکب از طول موج های 480 nm و 640 nm نانومتر به دو شکاف یانگ می تابد، به ترتیب چندمین نوار روشن از نوار مرکزی نورها روی پرده با یکدیگر ترکیب می شوند؟

Farifian

مثال ۱۳۳

در آزمایش یانگ از یک چشمه ی نور که بر توهایی با طول موج $\lambda_1 = 600\text{ nm}$ و λ_2 تولید می کند، استفاده شده است. چهارمین نوار تاریک λ_1 بر پنجمین نوار روشن λ_2 منطبق شده است. λ_2 چند نانومتر است؟

- (۱) ۷۰۰ (۲) ۷۵۰ (۳) ۵۰۰ (۴) ۴۲۰

Farifian

مثال ۱۳۴

در آزمایش یانگ با طول موج λ در خلأ اختلاف زمان رسیدن نور از دو شکاف به محل نوار تاریک چهارم برابر با t_1 است. اگر آزمایش را در محیطی به ضریب شکست $n = 2$ انجام دهیم، اختلاف زمان رسیدن نور دو شکاف به محل نوار روشن چهارم برابر با t_2 خواهد بود. حاصل $\frac{t_2}{t_1}$ کدام است؟

- (۱) $\frac{8}{7}$ (۲) $\frac{7}{8}$
(۳) $\frac{4}{7}$ (۴) $\frac{16}{7}$

Farifian

مثال ۱۳۵

کدام یک از گزینه های زیر می تواند فاصله ی دو نوار روشن متوالی از نوار روشن مرکزی باشد؟

- (۱) 3 mm و $1/8\text{ mm}$ (۲) $0/6\text{ mm}$ و $1/8\text{ mm}$ (۳) $3/6\text{ mm}$ و $2/4\text{ mm}$ (۴) 3 mm و $4/3\text{ mm}$

Farifian

مثال ۱۳۶

در آزمایش یانگ با نور قرمز، فاصله ی نوار روشن پنجم از وسط نوار روشن مرکزی 2 سانتی متر است. اگر آزمایش را با نور سبز که بسامد آن $\frac{3}{4}$ بسامد نور قرمز است تکرار کنیم، نوار تاریک پنجم در چند سانتی متری از وسط نوار مرکزی ایجاد می شود؟

- (۱) $2/7$ (۲) $1/2$
(۳) $1/35$ (۴) $0/61$

Farifian

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیس

۴۷ - آزمایش دو شکاف یانگ را یک بار در هوا و بار دیگر در آب به ضریب شکست $\frac{4}{3}$ انجام می دهیم. نسبت فاصله ی چهارمین نوار روشن از نوار مرکزی در آب به فاصله ی سومین نوار روشن از نوار مرکزی در هوا چه قدر است؟ (دیگر شرایط آزمایش تغییری نمی کند).

- ۱ (۱) $\frac{4}{3}$ (۲) $\frac{9}{16}$ (۳) $\frac{16}{9}$ (۴)

۴۸ - در آزمایش دو شکاف یانگ فاصله ی دو نوار روشن متوالی 4mm است. فاصله ی دهمین نوار تاریک تا نوار روشن مرکزی چند میلی متر است؟

- ۳۴ (۱) ۳۶ (۲) ۳۸ (۳) ۴۰ (۴)

۴۹ - در آزمایش دو شکاف یانگ، طول موج نور مورد آزمایش $0.16\mu\text{m}$ است. اختلاف زمان رسیدن نور از دو شکاف به وسط نوار تاریک سوم چند ثانیه است؟ ($c = 3 \times 10^8 \text{ m/s}$)

- 3×10^{-9} (۱) 3×10^{-15} (۲) 5×10^{-9} (۳) 5×10^{-15} (۴)

۵۰ - در آزمایش یانگ اختلاف زمان رسیدن نور از دو شکاف به وسط نوار تاریک نهم چند برابر دوره ی نور مورد آزمایش است؟

- ۹ (۱) $\frac{9}{2}$ (۲) $\frac{17}{2}$ (۳) $\frac{17}{4}$ (۴)

۵۱ - اگر آزمایش یانگ را با نور تک رنگی به طول موج 0.16 میکرون انجام دهیم و سرعت انتشار نور در محیط 3×10^8 متر بر ثانیه باشد، امواج نورانی با چند ثانیه اختلاف زمانی از دو شکاف نور به محل نوار روشن پنجم نسبت به نوار مرکزی می رسند؟

- 10^{-9} (۱) 10^{-14} (۲) 9×10^{-9} (۳) 9×10^{-15} (۴)

۵۲ - در آزمایش یانگ طول موج نور 0.16 میکرومتر است. اختلاف فاصله ی نوار تاریک پنجم از دو شکاف نور چند متر است؟

- $2/7 \times 10^{-6}$ (۱) 3×10^{-6} (۲) $5/4 \times 10^{-7}$ (۳) 6×10^{-7} (۴)

۵۳ - در یک آزمایش یانگ، فاصله ی دو شکاف نور 0.5mm و فاصله ی برده از صفحه ی شکاف ها یک متر است. اگر فاصله ی دو نوار روشن متوالی $1/2\text{mm}$ باشد، اختلاف فاصله ی وسط نوار پنجم روشن از دو شکاف چند میکرون است؟

- $2/5$ (۱) ۳ (۲) ۵ (۳) ۶ (۴)

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیس

۵۴ - اگر در آزمایش ینگ، اختلاف زمان رسیدن نور از دو شکاف به اولین نوار تاریک برابر با Δt باشد و همین اختلاف زمان برای رسیدن نور به دومین نوار تاریک برابر $\Delta t'$ باشد، $\Delta t'$ چند برابر Δt است؟ (مبدأ شماره گذاری نوارها، نوار روشن مرکزی است.)

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۵۵ - اگر آزمایش ینگ را با نور بنفش انجام دهیم، پهنای هر یک از نوارهای روشن برابر x است و اگر در همان شرایط با نور زرد انجام دهیم پهنای هر یک از نوارهای روشن x' است. اگر بسامد نور بنفش ۱٫۵ برابر بسامد نور زرد باشد، نسبت $\frac{x'}{x}$ چقدر است؟

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۵۶ - در آزمایش ینگ، اختلاف زمان رسیدن نور از دو شکاف به وسط نوار تاریک پنجم برابر 6×10^{-15} ثانیه است. طول موج نور مورد آزمایش چند نانومتر است؟ ($C = 3 \times 10^8 \frac{m}{s}$)

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۵۷ - در آزمایش دو شکاف ینگ، فاصله دو شکاف 0.4 mm و فاصله ی پرده ی نوارها از صفحه ی دو شکاف 80 cm است. اگر طول موج نور مورد آزمایش $0.6 \mu\text{m}$ باشد، فاصله ی اولین نوار روشن از نوار روشن مرکزی چند میلی متر است؟

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۵۸ - در آزمایش ینگ نسبت فاصله ی پنجمین نوار روشن تا نوار روشن مرکزی به فاصله ی سومین نوار تاریک تا نوار روشن مرکزی کدام است؟

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۵۹ - اگر در آزمایش ینگ، اختلاف راه دو پرتویی را که از دو شکاف به نوار روشن پنجم می رسد، Δx و اختلاف راه دو پرتویی را که به نوار تاریک پنجم می رسد، $\Delta x'$ بنامیم، نسبت $\frac{\Delta x'}{\Delta x}$ کدام است؟

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

۶۰ - در آزمایش ینگ، فاصله ی بین دو نوار روشن متوالی برابر d است. اگر آزمایش را با همین نور و با همین دستگاه در آب انجام دهیم، فاصله ی دو نوار روشن متوالی چند d می شود؟ (ضریب شکست آب $\frac{4}{3}$ است.)

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

- ۱ (۱) ۲ (۲) ۳ (۳) ۴ (۴)

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

تست های سراسری ده سال اخیر:
امواج الکترومغناطیس

- ۶۱ - در آزمایش ینگ، با تغییر کدام یک از موارد زیر، پهنای نوارهای تداخلی کاهش می یابد؟
- ۹۳
- (۱) کم کردن فاصله بین دو شکاف
(۲) دور کردن پرده نوارها از سطح دو شکاف
(۳) استفاده از نور تک رنگ با طول موج زیادتر
(۴) استفاده از نور تک رنگ با بسامد زیادتر

مبحث : جزوه فیزیک پیش دانشگاهی فصل شش موج های الکترومغناطیسی رشته ریاضی

امواج الکترومغناطیس

سوالات کنکور سراسری ۹۴

۶۲- در آزمایش ینگ اگر فاصله دو شکاف را $1,2$ برابر و فاصله پرده از صفحه دو شکاف را $0,8$ برابر کنیم ولی طول موج نور تغییر نکند، پهنای هر یک از نوارها چند برابر می شود؟

- (۱) $\frac{2}{3}$ (۲) $\frac{3}{2}$ (۳) $\frac{3}{4}$ (۴) $\frac{4}{3}$

۶۳- فوتون های مربوط به کدام موج الکترومغناطیسی دارای انرژی بیشتری است؟
 (۱) نور قرمز (۲) نور آبی (۳) موج رادیویی UHF (۴) موج رادیویی VHF

۶۴- در آزمایش ینگ ابتدا از نور تک رنگی با بسامد $f_1 = 7,5 \times 10^{14} \text{ Hz}$ و سپس بدون آنکه فاصله ها تغییر پیدا کنند، از نور تک رنگ دیگری با بسامد f_2 استفاده می کنیم. چند هرتز باشد تا فاصله چهارمین نوار روشن تا نوار مرکزی در آزمایش دوم برابر با فاصله پنجمین نوار تاریک تا نوار مرکزی در آزمایش اول شود؟

- (۱) $\frac{2}{3} \times 10^{15}$ (۲) $1,5 \times 10^{15}$ (۳) $\frac{2}{3} \times 10^{14}$ (۴) $1,5 \times 10^{14}$

